

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ, ОЦІНКА ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто методи оцінки та тенденції розвитку людського капіталу в економіці України та фактори, які на неї впливають. Проаналізовано динаміку індексу людського розвитку, позицію України та інших країн світу за рівнем розвитку людського потенціалу. Запропоновано напрями підвищення цього показника.

Аннотация. Рассмотрены методы оценки и тенденции развития человеческого капитала в экономике Украины и факторы, которые на нее влияют. Проанализирована динамика индекса человеческого развития, позиция Украины и других стран мира по уровню развития человеческого потенциала. Предложены направления повышения этого показателя.

Annotation. Methods for evaluation and development trends of human capital in the economy of Ukraine and factors which influence it were analysed. The dynamics of the human development index, the position of Ukraine and other countries in terms of human development were studied. Ways to increase this factor were proposed.

Ключові слова: людський капітал, індекс людського розвитку, людський потенціал, напрями розвитку людського капіталу.

У сучасних умовах людський капітал є домінуючим фактором економічного зростання та соціального розвитку, оскільки він визначає темп і рівень розвитку національної економіки. Сьогодні людський капітал є основним багатством і найбільш цінним ресурсом будь-якого суспільства, а головним критерієм соціально-економічного прогресу виступають досягнення в галузі розвитку людини та задоволення його потреб [1].

В Україні питання людського розвитку, відтворення та використання людських ресурсів досліджували такі провідні вчені, як: О. Амоша, С. Бандур, Д. Богиня, В. Брич, М. Долішній, Т. Заяць, А. Колот, Е. Лібанова, Н. Лук'яненко, О. Новікова, В. Онікієнко, Л. Шаульська, Л. Шевченко, Л. Шевчук. Разом з цим, окремі питання залишаються недостатньо дослідженими.

Метою статті є оцінка та аналіз процесу розвитку людського капіталу та розробка можливих заходів щодо його прискорення та вдосконалення у сучасних умовах.

Під людським капіталом розуміють сукупність якісних характеристик, що мають економічний характер, інтегрованих в органічну систему особистісного потенціалу індивіда, які сприяють створенню додаткової вартості та капіталізація яких приносить дохід її власнику. У світовій практиці для оцінки розвитку людського капіталу використовують різні показники, найбільш значущим з яких на макрорівні є індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП).

Таблиця

Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) та його складові у 2013 році [2]

Місце у світі за ІРЛП	Країна	Значення ІРЛП	Довголіття (років)	Знання (%)	ВВП на особу населення, (тис. дол.)
1	Норвегія	0,955	81,3	0,99	101 271
3	США	0,937	78,7	0,94	52 839
10	Японія	0,912	83,6	0,88	47 870
39	Польща	0,821	76,3	0,82	13 334
55	Рф	0,788	69,1	0,78	14 973
78	Україна	0,740	68,8	0,86	3 862
101	Китай	0,699	73,7	0,62	5 740
113	Молдова	0,660	69,6	0,72	2 070

У 2013 році згідно з рейтингом ІРЛП найкращою країною для життя визнана Норвегія. Також до п'ятірки лідерів увійшли Австралія, США, Нідерланди і Німеччина.

Пострадянські країни потрапили переважно в категорію "країни з високим рівнем розвитку людського потенціалу", зокрема, Білорусь зайняла 50-те місце, а Росія – 55-те.

Україна в цьому рейтингу займає 78 місце. Значення ІЛР із кожним роком зростає, проте

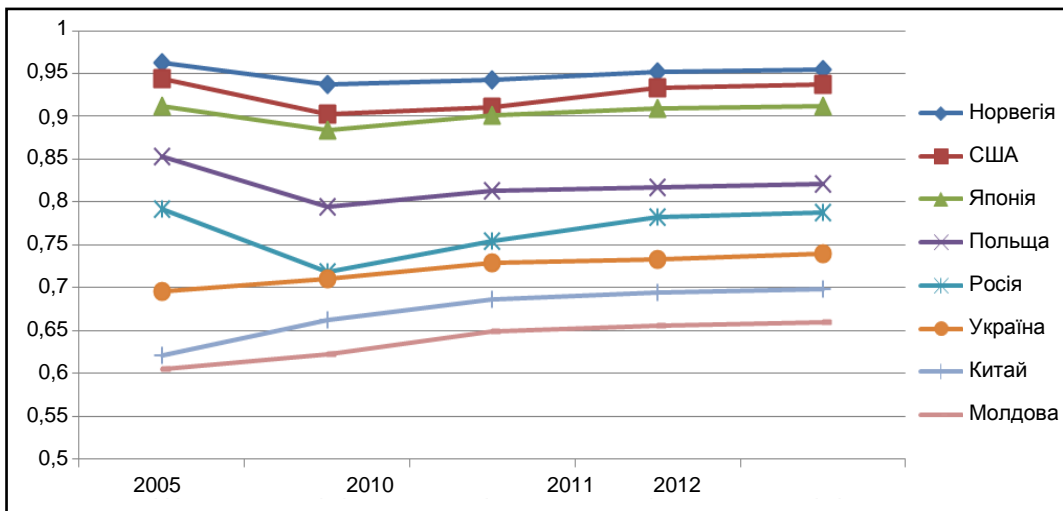

Рис. 1. Динаміка індексу людського розвитку за 2005 – 2013 рр.
(складено автором за роботою [2])

Показники ВВП і тривалості життя погіршуються і "тягнуть вниз" загальний ІРЛП і рейтинг України в цілому. Освітні показники є відносно високими, причому за індексом освіти населення Україна в рейтингу країн із середнім рівнем ІРЛП знаходиться на першому місці і на одному рівні з країнами з дуже високим рівнем ІРЛП. Таким чином, за даною методикою саме рівень ВВП і тривалості життя є тими показниками, які знижують ІРЛП України. Це відбувається у зв'язку з тим, що для України є характерним високий рівень безробіття, наявність значного сектору економіки з досить низьким рівнем доданої вартості. На тривалість життя окрім економічних факторів впливає також достатньо низький стан охорони здоров'я.

Зниження рівня фінансування з боку держави, низький рівень оплати праці, відсутність привабливих робочих місць і гідних умов праці призвели до відтоку висококваліфікованих кадрів з України. У докризовий період, до 2008 – 2009 років, майже третина загальної чисельності робочої сили була зарубіжними працівниками і, як наслідок, Україна відчувала значні економічні на соціальних збитки [3]. У період світової кризи відбулося скорочення робочих місць у Східній та Західній Європі і працівники повернулися назад в Україну, що різко підвищило рівень безробіття в країні.

У результаті світової фінансової кризи в світі втратили роботу понад 30 млн осіб, загальна ж кількість безробітних в усьому світі на початок 2013 року досягла 210 млн осіб. Щодо України, то у середині 2013 року рівень безробіття склав 9,2 % від усього працездатного населення (за методологією МОП) та 8,5 % населення віком 15 – 70 років [2]. До того ж Україна втрачає не лише висококваліфікованих працівників, здатних значно підвищити конкурентоспроможність України, але і робочу силу взагалі. Кількість населення країни за 20 останніх років скоротилося з 52 до 46 млн осіб.

Людський капітал відіграє одну з провідних ролей у формуванні конкурентоспроможності економіки України, а збереження і примноження її потенціалу має стати пріоритетним завданням державної політики. Саме це зможе допомогти економіці України вийти із затяжної рецесії, в якій вона зараз знаходиться.

Для прискорення розвитку людського капіталу необхідно:

до ІРЛП включити додаткові складові, які впливають на формування людського капіталу. Наприклад, показники зайнятості та безробіття, грошові надходження за соціальними програмами, кількість дипломованих фахівців, витрати на дозвілля, культуру та охорону здоров'я, рівень злочинності, розвиток ринку праці та ін.;

індекс освіти необхідно вдосконалити шляхом виключення з нього показника грамотності у зв'язку із втратою актуальності останнього для більшості країн і включення таких складових: якість освіти, працевлаштування молоді за фахом і застосування наукових розробок у секторах економіки;

сформувати нову інституційну базу, яка повинна створити сприятливі умови для розвитку вітчизняного людського капіталу, оскільки на сьогодні існує недосконалість національного законодавства щодо стратегії розвитку людського капіталу;

удосконалити систему охорони здоров'я нації, як одного з головних чинників, який впливає на тривалість життя. Одним із заходів у цьому напрямі може бути введення обов'язкового медичного страхування;

створити сприятливі умови для безперервного навчання та розвитку трудового потенціалу на основі розкриття творчих та інтелектуальних здібностей людини, вдосконалити якість освіти шляхом підвищення контролю за якістю освіти;

підтримувати розвиток соціальних програм як одного з джерел інвестицій у людський капітал. Таким чином, це буде стимулювати те, що приватний сектор частково візьме на себе виконання функцій державних органів із надання допомоги малозабезпеченим сім'ям, роботи з дітьми та молоддю;

налагодити тісний взаємозв'язок між освітою, наукою і виробництвом;

встановити пріоритетні напрямки фінансування науки, спрямовувати кошти на галузі, які дозволять отримати більшу додану вартість.

Виходячи із зазначеного, можна зробити висновок, що сталий розвиток і благополуччя нації залежить від рівня розвитку людського капіталу. У будь-якій державі необхідна послідовна і продумана політика у сфері розвитку людського капіталу і збалансування інвестицій у людські ресурси.

Література: 1. Концепция Государственной программы повышения конкурентоспособности национальной экономики на 2007 – 2015 годы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://iee.org.ua/ua/pub/p85/>. – Название с экрана. 2. Индекс развития человеческого капитала [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/human-development-index/human-development-index-info>. – Название с экрана. 3. Мельниченко О. А. Підвищення рівня та якості життя населення: механізм державного регулювання : монографія / О. А. Мельниченко. – Х. : Вид. ХарПІ НАДУ "Магістр", 2008. – С. 7.